

Μίχα, Π. (2019). Διδάσκοντας μουσική σε ενήλικες στη δημόσια μεταλυκειακή εκπαίδευση (Δ.ΙΕΚ). Αναζητώντας κίνητρα συμμετοχής για άρση εμποδίων στο μάθημα. Στο Θ. Ράπτης & Δ. Κόνιαρη (Επιμ.), *Μουσική Εκπαίδευση και Κοινωνία: νέες προκλήσεις, νέοι προσανατολισμοί. Πρακτικά 8ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.* (σσ. 255–264). Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.

Διδάσκοντας μουσική σε ενήλικες στη δημόσια μεταλυκειακή εκπαίδευση (Δ.ΙΕΚ). Αναζητώντας κίνητρα συμμετοχής για άρση εμποδίων στο μάθημα

Παρασκευή Μίχα

Εκπαιδευτικός μουσικής (PhD), Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, 6ο Γυμνάσιο Αγρινίου
evi_micha@yahoo.fr

Στην παρούσα δημοσίευση με αφητηρία την πολυετή διδασκαλία του μαθήματος «Μουσικοκινητική Αγωγή» της ειδικότητας «Βοηθός Βρεφονηπιοκόμου» στα Δημόσια Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΔΙΕΚ) θα γίνει κατ' αρχήν παρουσίαση – αξιολόγηση - κριτική του οδηγού σπουδών του μαθήματος «Μουσικοκινητική Αγωγή» σε σχέση με τις αρχές εκπαίδευσης ενηλίκων, τα χαρακτηριστικά των ενήλικων σπουδαστών και το φάσμα των εμπειριών τους. Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα αποτελέσματα έρευνας για τους παράγοντες που λειτουργούν είτε ως κίνητρο είτε ως εμπόδιο, στη διαδικασία μάθησης και για το ρόλο και τη συμβολή εκπαιδευτικών τεχνικών για ενήλικες στην άρση εμποδίων. Εξετάζεται, επίσης, αν η θεωρία της “Μετασχηματίζουσας Μάθησης μέσα από την Αισθητική Εμπειρία” άμβλυνε εμπόδια μάθησης, βοήθησε να εντείνουν τη συμμετοχή τους στο μάθημα και άλλαξε την άποψη των ενήλικων εκπαιδευόμενων για την κλασική μουσική και με αφορμή τη διδασκαλία της ενότητας «Μουσικά Παραμύθια Κλασικών Συνθετών». Η έρευνα επικεντρώνεται αποκλειστικά στο μάθημα Μουσικοκινητική Αγωγή, σαν να ήταν ένα αυτόνομο πρόγραμμα εκπαίδευσης ενηλίκων.

Λέξεις κλειδιά: Δια βίου μάθηση, Μουσικοκινητική αγωγή, Εκπαίδευση ενηλίκων, Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση, Μετασχηματίζουσα μάθηση

Teaching music to adults in public vocational training. Exploring factors that motivate participation and remove obstacles

Paraskevi Micha

Music Teacher (PhD), Secondary Education, 6th Junior High School of Agrinio
evi_micha@yahoo.fr

In this study, starting from the multi-year teaching of the course "Preschool Music education" in Vocational Training, we will first attempt to evaluate and criticize «Preschool Music Education» course guide, according to principles of adult education, characteristics of adult students and the range of their experiences. Moreover, we will present the results of a research regarding the factors that act either as motivations or obstacles on adults and the role and contribution of Adult Teaching Techniques, as factors of adult learning efficiency improvement. We also investigate whether “Trasformative Learning through Aesthetic Experience” theory, diminished learning barriers, helped to enhance participation and changed adults' view for classical music after teaching the unit “Musical Fairytales by Classic Composers”. The research focuses exclusively on “Preschool Music Education” course, as being an autonomous adult education program.

Keywords: Lifelong learning, Adult Education, Vocational Training, Preschool Music Education, Trasformative Learning

Εισαγωγή

Αν και τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ) ως μεταλυκειακή εκπαίδευση και κατάρτιση κατατάσσονται στην μη τυπική εκπαίδευση, οι σπουδές σε αυτά εντάσσονται στη θεσμοθετημένη εκπαίδευση ενηλίκων καθώς η κατάρτιση θεωρείται ότι ανήκει στην εκπαίδευση, ως υποκατηγορία αυτής και περιλαμβάνει μεγαλύτερα ή μικρότερα ποσοστά, εκπαιδευτικών στοιχείων. Αν και υπάρχουν διαφωνίες για το διαχωρισμό της εκπαίδευσης από την κατάρτιση, η θέση του Κόκκου είναι ότι η εννοιολογική διχοτόμησή των εννοιών «κατάρτιση» και «εκπαίδευση» δεν είναι ορθή. (Κόκκος, 2005α). Το αν ένα άτομο είναι ενήλικο ή όχι δεν καθορίζεται απλά από την ηλικία του, αλλά από την “ενηλικιότητα” δηλαδή ένα σύνολο ιδανικών και αξιών το οποίο σχετίζεται με την ηλικία και τις εμπειρίες (Κόκκος, 2005α).

Ο Κόκκος (2005β), υποστηρίζει ότι οι σπουδαστές των ΙΕΚ είναι μεν ηλικιακά ενήλικοι, αλλά θεωρεί ότι δεν βρίσκονται όλοι σε κατάσταση ενηλικιότητας. Κατατάσσει τα εκπαιδευτικά προγράμματα των ΙΕΚ σε μια μορφή προγραμμάτων “εκπαίδευσης ηλικιακά ενηλίκων” με τις σπουδές σε αυτά να βρίσκονται ουσιαστικά στο μεταίχμιο της θεσμοθετημένης εκπαίδευσης ενηλίκων. Τα παραπάνω ενισχύονται από το γεγονός ότι από το 2014 η διδασκαλία μαθημάτων των Δημοσίων ΙΕΚ ανατίθεται σε πιστοποιημένους εκπαιδευτές ενηλίκων.

Οδηγός σπουδών μαθήματος «Μουσικοκινητική αγωγή» – Παρουσίαση, Κριτική

Το μάθημα «Μουσικοκινητική Αγωγή», της ειδικότητας *Βοηθός Βρεφονηπιοκόμου* στα Δημόσια ΙΕΚ (ΔΙΕΚ), διδάσκεται σε τρία εξάμηνα, 2 ώρες εβδομαδιαίως. Το περιεχόμενο της προτεινόμενης διδακτέας ύλης όπως περιγράφεται στην έντυπη έκδοση του οδηγού σπουδών της Γ.Γ.Δ.Β.Μ. ανά εξάμηνο είναι:

Στο Α΄ εξάμηνο, εισάγονται μουσικές έννοιες και όροι όπως: πεντάγραμμα, νότες, χρονικές αξίες φθογοσήμων, μέτρο/ελλιπές, μέτρο/σύζευξη διαρκείας/παρεστιγμένο /σημεία αλλοιώσεως μέτρα (2/4, 3/4, 3/8, 7/8, C ή 4/4) με πρακτική εκμάθηση τραγουδιών στη φλογέρα (περίπου 50). Τέλος, προτείνονται τραγούδια, ρίμες, ποιηματάκια για παιδιά με δυσλεξία.

Στο Β΄ εξάμηνο, διδάσκονται η ιστορία των συνθετών F. Chopin και W. A. Mozart και τα μουσικά παραμύθια «*Πέτρος και λύκος*» του S. Prokofiev, «*Λίμνη των Κύκνων*» και «*Καρνοθραύστης*» του P. I. Tchaikovsky, «*Καρναβάλι των ζώων*» του C. Saint-Saëns, «*4 εποχές*» του A. Vivaldi και «*Ο χορός των σπαθιών*» του A. Khachaturian. Επιπλέον προτείνονται για διδασκαλία οι ενότητες: «*Ζωγραφίζω μουσική*» και «*Κατασκευάζω μουσικά όργανα χρησιμοποιώντας άχρηστο υλικό*».

Στο Γ΄ εξάμηνο, εντάσσονται ορισμοί εννοιών όπως της Μουσικοκινητικής Αγωγής και των μέσων έκφρασης της, και ενότητες που (σύμφωνα με το οδηγό σπουδών) πρέπει να διδαχθούν, όπως η κατάλληλη επιλογή και εκμάθηση ενός τραγουδιού, η ρυθμική προσέγγισή του, τα μουσικά όργανα και η χρήση τους, η παιδική ορχήστρα, τα αυτοσχέδια τραγούδια, η αυτοσχέδια μελωδία και ρυθμική.

Ο οδηγός σπουδών (Γ.Γ.Δ.Β.Μ. - Δημόσια ΙΕΚ, 2018) του μαθήματος, σε

αντίθεση με τους οδηγούς σπουδών των άλλων μαθημάτων του τμήματος, έχει γραφεί πρόχειρα, είναι λιτός με επιγραμματικές αναφορές στις επιμέρους ενότητες. Επίσης δεν διακρίνει το θεωρητικό από το εργαστηριακό μέρος του μαθήματος ενώ δεν υπάρχουν αναφορές για βρέφη (0-3 ετών) όπως απαιτείται σε ένα τμήμα βρεφονηπιοκόμων.

Ιδιαίτερα απαιτητική κρίνεται η διδακτέα ύλη βάσει του επιπέδου γνώσεων μουσικής των εκπαιδευομένων, ειδικά στο Α΄ εξάμηνο. Εντύπωση τέλος, προκαλεί το γεγονός ότι απαιτείται η χρήση φλογέρας, ως υποχρεωτικού οργάνου εκμάθησης τραγουδιών, κάτι που προκαλεί άγχος και απογοήτευση στους εκπαιδευόμενους.

Θεωρίες εκπαίδευσης ενηλίκων

Τα τελευταία χρόνια αναπτύχθηκαν θεωρίες σχετικά με τον τρόπο που μαθαίνουν οι ενήλικοι. Θεωρίες που υπογραμμίζουν ότι ο ενήλικος έχει τη φυσική τάση να είναι αυτοκατευθυνόμενος και με αυτόν τον τρόπο πρέπει να αντιμετωπίζεται στην εκπαίδευση (*Θεωρία της ανδραγωγικής*, Knowls, 1970). Θεωρίες, που εστιάζουν στον τρόπο ζωής και στο ρόλο του ενήλικου εκπαιδευόμενου (Knox, 1977) και θεωρίες που εξετάζουν τις συνειδησιακές (εσωτερικές) μεταβολές του ενήλικου εκπαιδευόμενου κυρίως από τους Mezirow και Freire (Mezirow, 1991· Freire, 1977).

Στην παρούσα έρευνα στηριχθήκαμε κατ' αρχήν στη θεωρία της «Μετασχηματίζουσας Μάθησης» του Mezirow (2007) όπου η κριτική επαναξιολόγηση των ιδεών είναι το συστατικό στοιχείο της εκπαίδευσης ενηλίκων Σύμφωνα με αυτήν, ο ενήλικος επανεξετάζει κριτικά εμπειρίες που έχει κατακτήσει κατά την παιδική ηλικία ή αργότερα, κατακτά νέα γνώση και μαθαίνει να μετασχηματίζει τα δεδομένα πλαίσια αναφοράς ή της συνολική θεώρηση που έχει για τον εαυτό του και τον κόσμο (Λιντζέρης, 2010· Rogers, 2002). Η *Μετασχηματίζουσα Μάθηση μέσα από την Αισθητική Εμπειρία* είναι μια θεωρία που παρουσιάστηκε από τον Α. Κόκκο (2009, 2011) και αναφέρεται στη συστηματική παρατήρηση έργων τέχνης που ενσωματώνεται στη μαθησιακή διεργασία με σκοπό την κριτική αποτίμηση αλλά και το μετασχηματισμό παγιωμένων παραδοχών. Μέσω αυτής της μεθόδου, επιχειρείται να προσφερθεί στους εκπαιδευτές ενηλίκων ένα εργαλείο, το οποίο να επιτρέπει την κριτική προσέγγιση μέσα από την αξιοποίηση της αισθητικής εμπειρίας (Κόκκος, 2009).

Επιπλέον, η έρευνα στηρίχθηκε και σε θεωρίες για τα κίνητρα, εμπόδια και υποκίνηση συμμετοχής ενηλίκων στη διαδικασία μάθησης.

Οι ενήλικοι προσέρχονται σε προγράμματα εκπαίδευσης έχοντας συγκεκριμένα κίνητρα που τους κατευθύνουν (επιστημονικά, κοινωνικό-συναισθηματικά, επαγγελματικά κλπ) (Pires, 2009· Καραλής, 2013). Η προσπάθεια αυτή επηρεάζεται και από εμπόδια τα οποία τους αναγκάζουν είτε να εγκαταλείψουν ή να περιορίζουν την αποτελεσματικότητα της μάθησής τους. Τα εμπόδια αυτά κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες (Cross, 1981· Rogers, 2002):

α) Εμπόδια λόγω κατάστασης εκπαιδευόμενων όπως η μειωμένη απόδοση λόγω ηλικίας (αδυνατισμένη μνήμη, διάσπαση προσοχής κ.α.), οι περιβαλλοντικοί παράγοντες, (κούραση, προβλήματα υγείας, ακατάλληλο μαθησιακά περιβάλλον λόγω έλλειψης κατάλληλου εποπτικού υλικού κ.α.) αλλά και κοινωνικές-

επαγγελματικές υποχρεώσεις (ανατροφή τέκνων, οικιακές εργασίες κ.α.), που συχνά δυσχεραίνουν και παρακωλύουν την εκπαιδευτική πορεία του εκπαιδευόμενου.

β) Εσωτερικά εμπόδια: Οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι έχουν διαμορφώσει σε σημαντικό βαθμό την προσωπικότητά τους. Προϋπάρχουσες γνώσεις και αξίες είναι βαθιά ριζωμένες, αρνούνται να τις επανεξετάσουν ή να τις ανασκευάσουν με αποτέλεσμα να παρατηρείται πρόβλημα στην απόκτηση νέας γνώσης ή και περιορισμένη αυτοεκτίμηση.

γ) Εμπόδια από κακή οργάνωση της μαθησιακής διαδικασίας: Ένα πρόγραμμα σπουδών πρόχειρα σχεδιασμένο, χωρίς ουσιαστικούς στόχους και σαφή οργάνωση, με χαμηλή μορφωτική αξία, με ελλείψεις υποδομών και ακατάλληλα προετοιμασμένο εκπαιδευτικό προσωπικό, προκαλεί έντονη αντίδραση των ενήλικων εκπαιδευόμενων, οι οποίοι χαρακτηρίζονται από υπευθυνότητα και έχουν στόχους, όραμα και υψηλές προσδοκίες από την εκπαιδευτική διαδικασία (Κόκκος, 2005α).

Βασική υποχρέωση των εκπαιδευτών ενηλίκων είναι η παρακίνηση των εκπαιδευόμενων ως μια διαδικασία που λαμβάνει χώρα καθ' όλη τη διάρκεια ενός εκπαιδευτικού προγράμματος. Οι ενήλικες για να ολοκληρώσουν επιτυχώς ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, είναι απαραίτητο να νιώσουν ότι αντιλαμβάνονται αυτά που λέει ο εκπαιδευτής, ότι είναι διασφαλισμένοι και μπορούν να ανταποκριθούν στο επίπεδο της διδακτέας ύλης και ότι ανήκουν σε μία ομάδα στο πλαίσιο της οποίας νιώθουν οικεία, είναι αποδεκτοί και αναγνωρίσιμοι (Aspell, 2003· Rogers, 2002).

Μεθοδολογία έρευνας

Προβληματική

Στην έρευνα στοχεύουμε στο μάθημα *Μουσικοκινητική αγωγή* όχι ως μάθημα του τμήματος Βοθ. Βρεφονηπιοκόμου αλλά ως πρόγραμμα εκπαίδευσης ενηλίκων. Θεωρώντας ότι η «Μουσικοκινητική αγωγή» δεν πρέπει να διδάσκεται ως μάθημα μεταλυκειακής εκπαίδευσης αλλά βάσει των αρχών εκπαίδευσης ενηλίκων, εξετάζουμε αν τα χαρακτηριστικά των σπουδαστών που παρακολουθούν, προσομοιάζουν με τα χαρακτηριστικά των ενηλίκων όπως περιγράφονται στη διεθνή βιβλιογραφία και σε προγενέστερες παρόμοιες έρευνες (Καραλής, 2013). Ελέγχουμε τι εμποδίζει τους ενήλικους σπουδαστές να παρακολουθήσουν και αν οι εκπαιδευτικές τεχνικές για ενήλικες βοηθούν/υποκινούν τους ενήλικους στην αποτελεσματική μάθηση. Τέλος εξετάζουμε αν η θεωρία της *Μετασχηματίζουσας μάθησης μέσα από την αισθητική εμπειρία* μετασχημάτισε παγιωμένες παραδοχές για την κλασική δυτικοευρωπαϊκή μουσική, εφαρμοζόμενη στην εκπαιδευτική διαδικασία .

Ερευνητικά ερωτήματα/Υποθέσεις

Για την έρευνα τέθηκαν και εξετάστηκαν ερευνητικά ερωτήματα και υποθέσεις:

Ερώτηση 1: Η διδασκαλία της ενότητας «Μουσικά Παραμύθια» άλλαξε τις πεποιθήσεις, απόψεις και στάσεις εκπαιδευόμενων απέναντι στην κλασική μουσική ως μουσικό είδος αλλά και ως αντικείμενο αποτελεσματικής διδασκαλίας; (Μετασχηματίζουσα μάθηση)

Ερώτηση 2: Τα κίνητρα για συμμετοχή στο μάθημα Μουσικοκινητική αγωγή σε συνδυασμό με την εφαρμογή διαδικασιών υποκίνησης από την πλευρά του εκπαιδευτή, μπορούν να ξεπεράσουν εμπόδια μάθησης; (Κίνητρα / Υποκίνηση)

Ερώτηση 3: Σε τι βαθμό οι παγιωμένες θέσεις απόψεις εκπαιδευόμενων, η κακή οργάνωση του μαθήματος και τα προσωπικά προβλήματα των ενήλικων σπουδαστών αποτελούν εμπόδιο στην παρακολούθηση του μαθήματος Μουσικοκινητική αγωγή; (Εμπόδια)

Υπόθεση H₁: Ελλείψεις γνώσεις μουσικής, άγχος, φόβος για το μάθημα, μπορούν να ξεπεραστούν με την εφαρμογή εκπαιδευτικών τεχνικών για ενήλικες υποκινώντας τους ενήλικες να ανταποκριθούν στο επίπεδο της διδακτέας ύλης.

Υπόθεση H₂: Η διδασκαλία του μαθήματος μουσικοκινητική αγωγή μπορεί να βοηθήσει τους εκπαιδευόμενους στην κριτική σκέψη, να συμβάλει στην αλλαγή στάσης απέναντι στην κλασική δυτικοευρωπαϊκή μουσική και να εμπλουτίσει εν γένει την εκπαιδευτική διαδικασία.

Ερωτηματολόγιο

Η έρευνα διεξήχθη με ποσοτική προσέγγιση και ως ερευνητικό εργαλείο επελέγη το ερωτηματολόγιο (με τη βοήθεια εργαλείων της Google) με τυποποιημένες ερωτήσεις κλειστού τύπου. Στηριχθήκαμε σε προγενέστερη, αξιόπιστη και έγκυρη έρευνα του Καραλή (2013), η οποία αφορά τη μελέτη των κινήτρων και των εμποδίων συμμετοχής των ενηλίκων στη δια βίου εκπαίδευση.

Πραγματοποιήθηκε την περίοδο Μαΐου – Ιουνίου 2018 και πληθυσμό-στόχο της έρευνας αποτέλεσαν τελειόφοιτοι του τμήματος Βοηθ. Βρεφονηπιοκόμου του έτους κατάρτισης 2017-2018 του ΔΙΕΚ Πάτρας και απόφοιτοι από τα ΔΙΕΚ Πάτρας, Αιγίου, Κ. Αχαΐας, Ναυπάκτου και Αμαλιάδας. Σταλθήκαν 67 emails με το ερωτηματολόγιο σε ηλεκτρονική μορφή και καταχωρήθηκαν 61 απαντήσεις.

Η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων έγινε με το εργαλείο SPSS ver. 23 και επικεντρώνεται στην ανάλυση συχνοτήτων και στην ανάλυση μεταβλητών με τη μέθοδο περιγραφικής στατιστικής. Στους συγκεντρωτικούς πίνακες κατανομής συχνοτήτων αναγράφεται η συχνότητα (Frequency), η σχετική συχνότητα (Percent), η πραγματική συχνότητα (Valid Percent) και η αθροιστική συχνότητα (Cumulative Percent). (Παρατίθεται ένας ενδεικτικός πίνακας).

Μεταβλητές

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από τρία μέρη: Στο Α΄ Μέρος καταγράφονται τα δημογραφικά στοιχεία –προφίλ των συμμετεχόντων (Ηλικία, Σπουδές, Γνώσεις μουσικής (πριν το μάθημα), φόβος για τη μουσική (πριν το μάθημα) και η άποψη για τη κλασική μουσική, ως ανεξάρτητες μεταβλητές. Στο Β΄ Μέρος εξετάζονται εμπόδια (εσωτερικά, από κακή οργάνωση μαθήματος, λόγω κατάστασης εκπαιδευόμενων), κίνητρα συμμετοχής (επιστημονικά, κοινωνικό-συναισθηματικά, επαγγελματικά), η υποκίνηση συμμετοχής στο μάθημα μετά την εφαρμογή εκπαιδευτικών τεχνικών για ενήλικες ως εξαρτημένες μεταβλητές. Τέλος, στο Γ΄ Μέρος, ερευνάται η θεωρία της «Μετασχηματίζουσας Μάθησης μέσα από την Αισθητική Εμπειρία» ως μέθοδος για την αλλαγή στάσεων / πεποιθήσεων ενηλίκων για την κλασική μουσική και τον τρόπο διδασκαλίας επίσης ως εξαρτημένες μεταβλητές.

Χρησιμοποιήθηκαν 4-βαθμίες κλίμακες τύπου Likert (Ελάχιστα, Αρκετά, Πολύ, Πάρα πολύ). Οι τέσσερις βαθμίδες επιλέχθηκαν ώστε να αποφευχθεί η απάντηση στο ουδέτερο - μεσαίο σημείο που ενώ διευκολύνει τον ερωτώμενο, δυσχεραίνει την αντικειμενική αξιολόγηση των απαντήσεων.

Οι ερωτήσεις κλειστού τύπου είναι δύο ειδών α) επιλογής μιας απάντησης μεταξύ δύο ή περισσότερων αλληλοαποκλειόμενων απαντήσεων και β) ποσοτικής διαβαθμιστικής επιλογής, ζητώντας από τους ερωτώμενους να δηλώσουν το βαθμό συμφωνίας για ένα γεγονός.

Εξετάστηκε και η δυνατότητα εφαρμογής του κριτηρίου χ^2 (chi square) ως μέτρο του βαθμού συσχέτισης ή συνδέσμου μεταξύ δύο μεταβλητών (Crosstabulation Analysis), και ο βαθμός σημαντικότητάς ώστε να επαληθευτούν ή όχι οι υποθέσεις. Λαμβάνοντας υπόψη ότι το δείγμα του πληθυσμού δεν ήταν μεγάλο (61 άτομα) και αφορούσε συγκεκριμένα ΔΙΕΚ στα οποία η ερευνήτρια έχει διδάξει, κρίθηκε ότι ο έλεγχος χ^2 δεν ήταν κατάλληλος.

Αποτελέσματα έρευνας

Στο πρώτο μέρος της έρευνας, που αφορά τα ατομικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευομένων περίπου οι μισοί (55%) ενήλικοι σπουδαστές είναι 18-20 ετών κυρίως απόφοιτοι Λυκείου (73%) με τους αποφοίτους ΙΕΚ και ΑΕΙ-ΤΕΙ να αποτελούν το 14% και 13% αντίστοιχα. Στο ερώτημα ποιες οι γνώσεις μουσικής πριν το μάθημα απάντησαν κυρίως από το σχολείο (62%) ενώ στο ερώτημα για το φόβο / άγχος για τη μουσική πριν το μάθημα της μουσικοκινητικής το 17.5% απάντησε Καθόλου, το 13,2% Λίγο-Αρκετά ενώ Πάρα πολύ το 69.3%. Τέλος, όσον αφορά τη γνώμη που είχαν για την κλασσική μουσική πριν τη διδασκαλία της ενότητας «Μουσικά Παραμύθια» απάντησαν ότι δεν την γνώριζαν ή ότι είχαν μια μάλλον αδιάφορη στάση (50%) αν και το 46% την χαρακτήρισε ως ενδιαφέρον είδος μουσικής.

Στο δεύτερο μέρος της έρευνας και στην ενότητα *κίνητρα* παρατηρήθηκε ότι στα επιστημονικά κίνητρα που τους κατευθύνουν, η βελτίωση των γνώσεων (Πολύ 80%) και η απόκτηση νέων δεξιοτήτων και ικανοτήτων (Πολύ 79%) κυριαρχούν ως απαντήσεις. Στην ενότητα κοινωνικό - συναισθηματικά κίνητρα, η θετική διάθεση & συναισθήματα από τη μουσική κατά τη διάρκεια του μαθήματος (πολύ 85%) και η διάθεση ότι θα ασχοληθούν με ένα ευχάριστο αντικείμενο (Πολύ και Πάρα πολύ 91%) ήταν μεγάλα κίνητρα. Τέλος, στα επαγγελματικά κίνητρα η εύρεση εργασίας (Πάρα πολύ 94 %) φαίνεται ως το επικρατέστερο κίνητρο. Η μουσικοκινητική αγωγή ως δημοφιλές αντικείμενο για μια Βοηθ. Βρεφ/κόμου δεν φαίνεται να θεωρείται κίνητρο αφού μόνο το 59 % απάντησε θετικά. Οι απαντήσεις στα επιστημονικά κίνητρα διαμορφώνονται από την αναγκαιότητα των ενηλίκων σπουδαστών για κατάρτιση που είναι και ο βασικός στόχος των ΔΙΕΚ.

Όσον αφορά τα εμπόδια, στην κατηγορία εσωτερικά εμπόδια τέθηκαν απόψεις και ζητήθηκε ο βαθμός συμφωνίας με τις εξής προτάσεις: «Κατά τη διάρκεια του μαθήματος μουσικοκινητικής αγωγής, σκέφτηκα ότι δεν το καταλαβαίνω και δεν θα τα καταφέρω», και «Κατά τη διάρκεια του μαθήματος, σκέφτηκα ότι τόσο λόγω της κούρασης, των συνθηκών διδασκαλίας και υποδομών δεν θα τα καταφέρω». Εδώ

καταγράφεται η χαμηλή αυτοεκτίμηση (Αρκετά - Πολύ 71% για το πρώτο ερώτημα και 73% για το δεύτερο ερώτημα). Το υψηλό ποσοστό δικαιολογείται καθώς στο Α' μέρος σε σχετική ερώτηση καταγράφεται φόβος και άγχος για την μουσική ως ένα δύσκολο αντικείμενο με προϋπάρχουσες γνώσεις να περιορίζονται σε αυτές των σχολικών χρόνων.

Στην κατηγορία «εμπόδια από κακή οργάνωση», η άποψη ότι το μάθημα ήταν πρόχειρα σχεδιασμένο, δίχως στόχους και οργάνωση δεν βρήκε σύμφωνους τους ενήλικες (84%) ούτε ότι το μάθημα χαρακτηρίστηκε από ακατάλληλα προετοιμασμένο εκπαιδευτικό προσωπικό (το 90% απάντησαν Ελάχιστα- Καθόλου). Τέλος, δεν κρίθηκε ως εμπόδιο ότι το μάθημα ήταν χαμηλής, μορφωτικής και επιστημονικής αξίας (Ελάχιστα- Καθόλου 89%). Η προχειρότητα θα μπορούσε να δικαιολογηθεί κυρίως από την έλλειψη εργαστηρίου και υλικοτεχνικής υποδομής σε μουσικά όργανα. Οι απαντήσεις όμως για την καταλληλότητα του εκπαιδευτικού προσωπικού, και την επιστημονική αξία του μαθήματος ίσως να μην μπορούν να κριθούν αξιόλογες καθώς η ερευνήτρια έχει διδάξει στο παρελθόν στα ΔΙΕΚ απ' όπου προέρχεται το στατιστικό δείγμα. Στην κατηγορία «εμπόδια λόγω κατάστασης εκπαιδευόμενων», το ακατάλληλο μαθησιακό περιβάλλον παίζει σημαντικό ρόλο (Αρκετά – Πολύ 76%) ενώ οι υποχρεώσεις που σχετίζονται με οικογενειακά ζητήματα (Ελάχιστα 67%) και η μειωμένη απόδοση λόγω ηλικίας (Ελάχιστα 72%), δεν αποτελούν σοβαρά εμπόδια.

**Εμπόδια λόγω κατάστασης εκπαιδευόμενων:
Μειωμένη απόδοση λόγω ηλικίας**

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ελάχιστα	44	72,1	72,1	72,1
Αρκετά	11	18,0	18,0	90,2
Πολύ	4	6,6	6,6	96,7
Πάρα πολύ	2	3,3	3,3	100,0
Total	61	100,0	100,0	

Πίνακας: Κατανομή Υποκειμένων ως προς τη Μειωμένη απόδοση λόγω ηλικίας

Το ακατάλληλο μαθησιακό περιβάλλον φαίνεται να είναι παράγοντας που σχετίζεται με την έλλειψη κατάλληλης αίθουσας και εποπτικού – εκπαιδευτικού υλικού καθώς τα ΔΙΕΚ φιλοξενούνται σε σχολικές μονάδες. Αντίθετα, οι οικογενειακές υποχρεώσεις και η μειωμένη απόδοση λόγω ηλικίας δεν αποτελούν εμπόδια στο στατιστικό δείγμα μας κυρίως λόγω της μέσης ηλικίας.

Για την «υποκίνηση των ενήλικων» εξετάστηκε το αν η εφαρμογή εκπαιδευτικών τεχνικών για ενήλικες (ομάδες εργασίας, παιχνίδι ρόλων, προσομοίωση κ.α.) τους βοήθησε να αισθανθούν διασφαλισμένοι και να ανταποκριθούν στο επίπεδο της διδακτέας ύλης (Ελάχιστα - Λίγο 71%). Το ποσοστό αυτό θα μπορούσε να δικαιολογηθεί λόγω της διδασκαλίας στο Α' εξάμηνο ενοτήτων μουσικής σημειογραφίας με την οποία δεν είχαν ίσως ποτέ έρθει σε επαφή. Στο

ερώτημα αν αισθανθήκαν ότι ανήκαν σε μία ομάδα στο πλαίσιο της οποίας ένιωσαν οικειότητα απάντησαν Αρκετά 64%. Το ποσοστό ίσως να οφείλεται ότι οι εκπαιδευτικές τεχνικές που ακολουθήθηκαν εξ ορισμού ενθαρρύνουν τις ομάδες.

Τέλος, στο τρίτο μέρος της έρευνας και στην ενότητα για τη *Μετασχηματίζουσα μάθηση μέσα από την αισθητική εμπειρία*, οι ερωτηθέντες απάντησαν ότι άλλαξαν πεποιθήσεις, άποψη και στάσεις απέναντι στην κλασσική μουσική μετά την ολοκλήρωση των μαθημάτων (Πάρα πολύ 88 %). Επιπροσθέτως, θεωρούν ότι τα «μουσικά παραμύθια κλασικών συνθετών» μπορούν να εφαρμοστούν αποτελεσματικά στην μαθησιακή διδασκαλία (Πάρα πολύ 86 %). Παρατηρούν, επίσης, ότι βοήθησε την ενεργή συμμετοχή τους στο μάθημα (Αρκετά 78 %). Να σημειωθεί ότι το ενδιαφέρον των ενηλίκων για τη συγκεκριμένη ενότητα εκφράστηκε με την απαίτηση τους να τα διδαχθούν και στο Γ' εξάμηνο, γεγονός που βοήθησε ώστε να ενισχυθεί η συστηματική παρατήρηση που αναφέρεται στη θεωρία. Γενικά, οι ενήλικοι σπουδαστές έδειξαν, παρά την αρχική καταγεγραμμένη αδιάφορη στάση τους, να αλλάζουν άποψη για την κλασσική μουσική και να αποδέχονται ότι μπορεί να εφαρμοστεί αποτελεσματικά στην εκπαιδευτική διαδικασία. Η παρουσίαση της ζωής και του έργου κλασσικών συνθετών (συνοδευόμενη από μουσική ακρόαση έργων τους) φαίνεται να ενήργησε θετικά προς την κατεύθυνση αυτή.

Συμπεράσματα

Από την επεξεργασία και την ανάλυση των δεδομένων, προέκυψε το συμπέρασμα ότι ένας σημαντικός αριθμός σπουδαστών του τμήματος Βοηθ. Βρεφονηπιοκόμου των ΔΙΕΚ έχουν χαρακτηριστικά ενήλικων εκπαιδευόμενων. Όσον αφορά τη μαθησιακή διεργασία, έρχονται στο μάθημα με δεδομένες προθέσεις, προσδοκίες και στάσεις και διαμορφωμένες παγιωμένες αντιλήψεις (για το μάθημα της μουσικής αγωγής). Έτσι, θεωρώντας ότι τα ΙΕΚ, παρά την υποχρεωτική παρουσία των σπουδαστών (π.χ. όριο απουσιών) ανήκουν στην εκπαίδευση ενηλίκων, οι εκπαιδευτές πρέπει να ακολουθούν κανόνες ενήλικης μάθησης με την κατάλληλη προσαρμογή στην εκπαίδευση, κατάρτιση ενηλίκων και στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Στο ίδιο πλαίσιο, η χρήση εκπαιδευτικών τεχνικών για ενήλικες, κρίνεται αναγκαία, συνδυάζοντας τις με παραδοσιακές τεχνικές μάθησης στοχευμένες στην συνεχιζόμενη εκπαίδευση και κατάρτιση. Να σημειωθεί ότι από το 2015 η ανάθεση μαθημάτων γίνεται μόνο σε πιστοποιημένους από τον ΕΟΠΕΠ εκπαιδευτές ενηλίκων.

Στην έρευνα, έγινε μια πρώτη απόπειρα να ελεγχθεί το αν και κατά πόσο οι ενήλικοι είναι σε θέση να μετασχηματίσουν παγιωμένες αντιλήψεις για μια μορφή τέχνης όπως αυτή της κλασσικής μουσικής αλλά και το μετασχηματισμό απόψεων για τον τρόπο μάθησης παιδιών – βρεφών.

Βέβαια η συστηματική παρατήρηση (αναφέρονται ως διαδικασίες ρουτίνας για την παρατήρηση έργων τέχνης), στοιχείο απαραίτητο για να έχει εφαρμογή η μέθοδος, απαιτεί δεδομένα μιας χρονικά εκτεταμένης περιόδου (Λιντζέρης,2007), που στην περίπτωση μας δεν υπάρχουν, παρότι η συγκεκριμένη ενότητα επαναλήφθηκε στο επόμενο εξάμηνο. Επιπλέον η έρευνα για τη μετασχηματίζουσα, λόγω της φύσης του αντικειμένου, δεν θα πρέπει να γίνει με ποσοτικές, αλλά με ποιοτικές μεθόδους και τεχνικές (συνέντευξη), καθώς στοχεύει στη διερεύνηση μη

μετρήσιμων, κοινωνικών φαινομένων, διαδικασιών και τάσεων (Ιωσηφίδης,2003). Όμως το γεγονός ότι υπήρξε μετασχηματισμός απόψεων για μια μορφή τέχνης είναι μια πρώτη ένδειξη για την ανάγκη περαιτέρω έρευνας.

Τα κίνητρα – εμπόδια συμμετοχής στο μάθημα είναι κοινά με αυτά των ενήλικων. Η υποκίνηση των εκπαιδευομένων για την ουσιαστική συμμετοχή στο μάθημα πρέπει να συνδυάζεται με βελτιστοποίηση της επικοινωνίας ανάμεσα στους εκπαιδευόμενους και τον εκπαιδευτή. Άρση των εμποδίων μάθησης και της υποκίνησης θα προκύψει από την βελτίωση των υποδομών (κυρίως των εργαστηριακών) και την εφαρμογή εκπαιδευτικών τεχνικών για ενήλικες.

Όσον αφορά το πρόγραμμα σπουδών απαιτείται η προσθήκη του μεταλλόφωνου (με αναφορά στις χρωματικές μεταλλικές ράβδους) και η προαιρετική χρήση φλογέρας. Απαιτείται, προσθήκη θεματολογίας τραγουδιών για την καθημερινή εκπαιδευτική διαδικασία (ετήσιες γιορτές – εκδηλώσεις) και, φυσικά, κατάργηση των ενοτήτων που αφορούν βρέφη με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (τομέας της ειδικής αγωγής). Τέλος, απαιτείται διδασκαλία των μουσικοπαιδαγωγικών συστημάτων C. Orff, Z. Kodály, E. J. Dalcroze κ.ά. Γενικά, απαιτείται βελτίωση του προγράμματος, ώστε να υπηρετεί τις αρχές μάθησης ενηλίκων και να είναι πλήρως εναρμονισμένο με τους στόχους που αναφέρονται.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Aspell, D. D. (2003). *Andragogy: Adult Learning*. San Antonio, Texas: Societal and Cultural Change.
- Γ.Γ.Δ.Β.Μ. - Δημόσια ΙΕΚ (2018). *Τμήμα Βοηθός Βρεφονηπιοκόμου (2018). Οδηγός Σπουδών: 2018-2019*. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Δια βίου Μάθησης ανακτήθηκε 11/6/2019 από: <http://www.gsae.edu.gr/attachments/article/1427/ΒΟΗΘΟΣ%20ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΟΚΟΜΩΝ.pdf>
- Cross, K. P. (1981). *Adults as learners*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Freire, P. (1977). *Η αγωγή του καταπιεζόμενου*. Αθήνα : Κέδρος- Ράππα
- Ιωσηφίδης, Θ. (2003). *Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική.
- Jarvis, P. (2004). *Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση και Κατάρτιση: Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Καραλής, Θ. (2013). *Κίνητρα και εμπόδια για τη συμμετοχή των ενηλίκων στη δια βίου εκπαίδευση*. ΙΜΕ ΓΣΒΕΕ - ΙΝΕ ΓΣΕΕ.
- Knowles, M. (1970). *The Modern Practice of Adult Education: Andragogy versus Pedagogy*. New York: Association Press.
- Knox, A. (1977). *Adult Development and Learning: A Handbook on the Individual Growth and Competence in the Adult Years*. San Francisco: Jossey – Bass.
- Κόκκος, Α. (2005α). *Εκπαίδευση Ενηλίκων: Ανιχνεύοντας το πεδίο*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κόκκος, Α. (2005β). *Μεθοδολογία Εκπαίδευσης Ενηλίκων: Θεωρητικό Πλαίσιο και Προϋποθέσεις Μάθησης*. Τόμος Α. Πάτρα: ΕΑΠ.
- Κόκκος, Α. (2009). *Ανάπτυξη της δημιουργικότητας μέσα από την επαφή με την τέχνη*. 1 ο Πανελλήνιο Διεπιστημονικό Συνέδριο Τέχνης και Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Αθήνα.
- Κόκκος, Α. (2011). *Μετασχηματίζουσα Μάθηση μέσα από την Αισθητική Εμπειρία: Η Διαμόρφωση μιας Μεθόδου*. Στο Α. Κόκκος και συν (Επιμ.), *Εκπαίδευση μέσα από τις Τέχνες* (σσ. 71–120). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Mezirow, J. (1991). *Transformative Dimensions of Adult Learning*. San Francisco: Jossey – Bass.

- Λιντζέρης, Π. (2007). *Η σημασία του κριτικού στοχασμού και του ορθολογικού διαλόγου στη θεωρία του Jack Mezirow για τη Μετασχηματίζουσα Μάθηση*. Αθήνα: Επιστημονική Ένωση Εκπαίδευσης Ενηλίκων.
- Λιντζέρης, Π. (2010). Θεωρία της Μετασχηματίζουσας Μάθησης: Δυνατότητα για μια κριτική και χειραφετική στροφή στην πρακτική της εκπαίδευσης ενηλίκων. Στο Δ. Βεργίδης & Α. Κόκκος (Επιμ.), *Εκπαίδευση Ενηλίκων, διεθνείς προσεγγίσεις και ελληνικές διαδρομές* (σσ. 94–123). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Mezirow, J. (2007). *Η Μετασχηματίζουσα Μάθηση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Pires, A. L. (2009). Higher education and adult motivation towards lifelong learning. An empirical analysis of university post-graduates perspectives. *European Journal of Vocational Training*, 46, 129–150.
- Rogers, A. (2002). *Η Εκπαίδευση Ενηλίκων*, Αθήνα: Μεταίχμιο.